

Les voltes i revoltes d'un camí

Astúries posseeix un fort segell identitari, amb manifestacions singulars en molts camps: l'art asturià —anomenat indegudament preromànic—, la sitja, la gaita, la tonada, els déus resistents al cristianisme i, sobretot, la llengua pròpia, l'asturià o bable. El president del Partíu Asturianista, Xuan Xosé Sánchez Vicente, explica les particularitats que caracteritzen un poble amb més de mil anys d'història.

La llengua asturiana, conreada literàriament des d'almenys el 1639, ha motivat al llarg dels temps diversos propòsits renovats per estudiar-la i institucionalitzar-la. Jovellanos i el seu cercle pretenien crear una acadèmia i elaborar un diccionari. De l'acadèmia, n'hi haurà molts intents posteriors, que quallaren només temporalment el 1919. De diccionaris, se n'elaboren diversos (més d'un fou amagat gelosament pel franquista Institut d'Estudis Asturians) i només algun va veure la llum, a càrrec de l'autor, com ara l'elaborat pel senyor Apolinar Rato i Hevia, avantpassat directe, per cert, de l'actual ministre d'Economia.

La majoria dels escriptors d'aquests segles són, com és natural, catedràtics universitaris, petita noblesa (Xosefa, per exemple, la germana de l'autor de l'*Informe sobre el expediente de la Ley agraria*) i clergat (inclòs un arquebisbe). Només des de la fi del segle XIX comencen a escriure representants d'estrats populars. A més, ciutats i industrialització comencen a treballar des de les primeres dècades del segle XX a favor d'un paper diglòssic per a l'asturià i enclaustran la literatura, cada vegada més, en certs temes i tons. El franquisme i el *desarrollismo* dels anys seixanta no fan res més que accelerar aquesta situació i augmentar el seu estigma de "ruralitat" i "retard".

El 1974 un grup de tres persones vam posar en marxa una secció, Conceyu Bable (bable és un nom culte, i amb un cert èxit en el seu dia, per designar l'asturià, la llengua asturiana), en una prestigiosa revista de l'època. Tant a Astúries com en la diàspora se suscitaren nombroses adhesions. Al cap de dos anys, i a l'empara de la Llei Fraga d'Associacions del 1964, vam constituir a casa meua una associa-

ció cultural amb el mateix nom, Conceyu Bable. Aviat els objectius presentaren un doble front, polític i cultural. La voluntat era normalitzar la situació de la llengua, però, al mateix temps, dotar Astúries d'un Estatut d'Autonomia, qüestió que cap dels partits polítics centralistes pensava llavors (encara l'any 1976, el senyor Santiago Carrillo Solares, asturià de naixement, entenia que aquesta pretensió era un disbarat). S'organitzaren diverses campanyes que van culminar, el 1976, en una manifestació sota el lema, avui una mica naïf, de "*Bable na escuela. Autonomía rexonal*". A la pancarta i enmig de moments de fort xàfec, se sumaren, gota a gota, i a mesura que comproven l'afluència, els líders de tots els partits de llavors (que eren molts).

Alguns dels primers activistes vam decidir un dia quina de les possibles banderes (Astúries no tenia bandera oficial i les candidates amb cert arrelament històric podrien haver estat diverses, una d'aquestes, amb la Mare de Déu de Covadonga innata) hauria de ser la nostra. A continuació, vam difondre la proposta, vam buscar en el sector del tèxtil algú que les confeccionara i les vam fer ondejar en manifestacions i festes. L'enemiga del governador civil, que va posar multes per això i les va prohibir, i la dels executius d'alguns partits d'esquerres, que van manifestar inicialment un violent rebuig per tenir la Cruz de la Victoria pelagiana, ens van fer veure que la decisió era una sensata opció centrista.

Les primeres eleccions van configurar una majoria d'esquerres. No obstant això, i pel que fa a la cultura i la identitat asturianes, les forces populars tenien sobre la seua cultura i el seu país la mateixa mentalitat que s'havia instaurat en el franquisme, que compartien, quasi sense

Manifestació per la defensa de la llengua asturiana. Tot i les demandes fetes des de diversos sectors de la societat, la llengua pròpia no ha tingut al seu favor l'actitud de la majoria de polítics, que l'han arraconada insistentment.

matisos, amb la dreta. Aquesta mentalitat centralista –en la qual tot el que és asturià és del tot absent– es manifesta palesament en la redacció de l'Estatut. PSOE, UCD, Coalición Democrática (l'actual PP) i PCE van designar una comissió de vint-i-quatre membres per redactar el text autonòmic. En el document presentat definitivament a debat parlamentari no s'esmentava la llengua asturiana; només una llunyaníssima referència en el títol competencial, en el subapartat número 13 de la qual es diu: "Foment de la investigació i de la cultura amb especial referència a les manifestacions regionals i a les peculiaritats lingüístiques."

En aquest moment, el que ara subscriu aquest article era diputat provincial pel PSOE, al qual havia arribat a través de la Democràcia Socialista Asturiana (DAS, un petit partit d'àmbit regional), unit després al Partido Socialista Popular (PSP) de Tierno Galván. En virtut d'això for-

mava part de l'organisme parlamentari que debatia i aprovava l'Estatut. Doncs bé, per mi i davant meu, vaig presentar, entre altres, dues esmenes. La primera era a l'article primer, i proclamava així: "Astúries es constitueix en comunitat autònoma d'acord amb la Constitució i l'Estatut, que és la seua norma institucional bàsica. La comunitat autònoma s'anomena 'Principat d'Astúries'. La comunitat autònoma assumirà el govern i l'administració de l'actual província d'Oviedo, que passa a anomenar-se d'ara endavant província d'Astúries." I l'altra: "Són llengües d'Astúries el castellà i l'asturià o bable. Es promourà la utilització del bable, la seua difusió en els mitjans de comunicació i el seu ensenyament, respectant, en tot cas, les variants locals i la voluntat del seu aprenentatge. Per facilitar la normalització de la llengua asturiana o bable es propiciarà la creació de l'Acadèmia de la Llingua Asturiana." Com

s'adverteix, el text contenia allò substancial (inclosa la futura Acadèmia) i alguns elements que pretenien fer més suportable el precepte per a la majoria dels diputats i forces polítiques. Resta dir que una esmena addicional (amb tot l'encant de la ingenuïtat voluntarista de l'època) pretenia "que la publicació d'aquest estatut es realitze en bable i en castellà".

Per fi, l'Estatut. Alguns suports en el PCE i en el PSOE, l'obvietat de la qüestió i, sobretot, la desorientació del moment, van fer que cap a Madrid eixira per fi un projecte d'Estatut (aprovat el 30 de desembre del 1981) on es recollia una cautíssima addicional setena (resultat terminal de la meua proposta) en què es deia: "El Govern dictarà les disposicions oportunes perquè, en el termini d'un any a partir de l'entrada en vigor d'aquest Estatut, la província d'Oviedo passe a anomenar-se província d'Astúries" (dotze

EL TEMPS

Susana nel principiu (1989), de Cuco Suárez. Una mostra de la renovació artística asturiana.

anys després encara cuejaven en l'administració espanyola les últimes restes de la província d'Oviedo).

El text sobre l'idioma va ser una mica rebaixat, però, en tot cas, ocupava l'article quart, en el títol preliminar, i l'asturià tenia la qualificació jurídica fonamental de llengua (necessari per a qualsevol declaració de cooficialitat). Deia així: "El bable, com a llengua específica d'Astúries, gaudirà de protecció. Se'n promourà l'ús, la difusió en els mitjans de comunicació i l'ensenyament, respectant, en tot cas, les variants locals i la voluntarietat en el seu aprenentatge."

El text havia de patir una important alteració. Una nit va sonar el telèfon a casa meua. El senyor Pedro de Silva Cienfuegos-Jovellanos, diputat llavors a les Corts i després president de la comunitat durant dues legislatures, posava a les meues mans una elecció que havia de resoldre en menys de vint-i-quatre hores. O s'eliminava, de l'article quart, l'expressió "com a llengua específica d'Astúries", o l'article desapareixia per complet. No hi havia opció. La decisió va ser difícil, però al meu parer encertada: van desaparèixer els termes i va quedar el precepte.

El 22 de gener del 1982, l'Academia de la Llingua Asturiana va fer la seua presentació en societat, després de la publicació del decret de la seua constitució el 16 de juliol del 1981. Es van haver de moure molts fils a la rebotiga per a la decisió. El fet que jo fóra membre destacat del PSOE i que fóra un dels acadèmics inicials va ser definitiu per vèncer resistències. Aquesta mateixa condició, no obstant això, va ser causa de contínues desconfiances en el si de l'Academia, perquè es temia el control polític del partit que no tenia cap interès a exercir-ho.

En acabar el meu "contracte", el 1983, amb el PSOE, vaig renunciar a participar en les llistes electorals d'aquell any i em vaig proposar fundar una força nacionalista, la qual cosa, juntament amb altres persones provinents del PSOE i la DSA, vam fer els últims dies del 1985. Així va nàixer el Partíu Asturianista (PAS).

Endarreriment. La situació de l'autonomia asturiana era, a la fi dels vuitanta, escandalosa. No només existia una diferència considerable amb les comunitats de l'article 151 de la Constitució, sinó que tant el PP com PSOE havien donat per tancat definitivament el procés transferencial i estatutari. El 1988, des de fora del Parlament encara, vam presentar una proposta de reforma estatutària que pretenia acollir-se al mecanisme legal d'Iniciativa Popular. De manera no gens sorprenent, la cambra va estimar que les qüestions d'aquesta índole no eren susceptibles de l'impuls dels ciutadans.

El 1988, el govern presidit pel senyor Pedro de Silva va intentar aconseguir un avanç legislatiu en promoure un projecte de Llei de protecció del bable (una espècie de Llei de normalització). L'oposició brutal del PP i una sorda però no menys tenaç resistència en el PSOE van avortar aquest propòsit. Va ser retirat per l'executiu després de llanguir un any en la comissió corresponent.

Des de mitjan anys vuitanta començà a estendre's la reclamació de cooficialitat entre els asturianistes. Des de la meua arribada al Parlament asturià, el 1991, vam començar a reclamar la cooficialitat en algunes iniciatives parlamentàries. Fins al 1996, data en què Esquerra Unida se sumà també a la reivindicació, aques-

ta pretensió només va tenir el vot del PAS.

L'última reforma estatutària, la que el PP i PSOE van acordar per a totes les autonomies de l'article 143 de la Constitució i que es va tancar el 1998, va veure nous intents del nostre partit de plasmar en el text estatutari la cooficialitat per a la llengua asturiana. Tampoc aquesta vegada no va haver-hi èxit, encara que alguns van somniar una aproximació al miracle.

No obstant això, el 1998 va veure un important avanç per a la llengua asturiana. Com a conseqüència del fort enfrontament que Esquerra Unida i PSOE van tenir a tot l'estat, després de les eleccions autonòmiques de 1995 ambdós partits no van aconseguir reeditar els acords d'anteriors legislatures. Així les coses, el PP va passar a governar sense majoria parlamentària. El PAS va permetre superar el bloqueig pressupostari del primer any i, entre altres iniciatives legislatives, va fer que, finalment, i a pesar de la ferotge hostilitat del PSOE, la llei avortada el 1988 vera la llum, ara com a Llei d'ús i promoció del bable/asturià (la doble denominació és reflex de tendències sobre el nom de la nostra llengua, és veritat, però testimonia també un compromís entre les posicions trobades de les dues forces acordants). En aquesta llei, deixant de banda altres qüestions, s'establí l'obligatorietat d'oferir l'aprenentatge de l'asturià en totes les modalitats i els cursos de l'ensenyament. Per primera vegada, també, i sota la fórmula de "llengua tradicional d'Astúries", es reintrodueix el terme "llengua" en un text legal per definir jurídicament l'asturià.

Com pot suposar-se, la introducció del sintagma "llengua tradicional" (única fórmula possible atesa la correlació de forces entre els negociadors i l'hostilitat del PSOE) va ser la gran batalla negociadora entre PAS i PP. A més, text i termes (com van confessar diversos prohoms del PP) van ser la causa inicial de les greus dissensions que van portar a un enfrontament dramàtic entre faccions de la dreta; a la intervenció decisiva del senyor Francisco Álvarez-Cascos en el tall separador, i a la ruptura del partit a Astúries, amb les conseqüències electorals i polítiques ja sabudes. El text, amb molts re-

plecs legals i d'àmplies capacitats per a un govern amb sensibilitat i voluntat, és incomplert per l'actual executiu socialista.

Això és tot? Ni de bon tros. En altres àmbits de la cultura hem tingut moltes actuacions, la majoria dutes a terme entre la incomprensió i l'hostilitat (i la hilaritat també) dels partits madrilenys i els poderosos portaveus d'aquests. Entre els èxits hi ha el d'haver contribuït a la presència reglada de la gaita en els ensenyaments musicals. En canvi, fracassem, fins ara, en els nostres intents institucionals i de mobilització popular, al llarg de quinze anys, per tenir una televisió autonòmica.

Una altra de les nostres pretensions, la de tenir seleccions autonòmiques esportives, va tardar més de nou anys a complir-se, i només es va aconseguir en el futbol.

Després d'aquesta panoràmica limitada al marc d'allò cultural, tal vegada tinguem la impressió que la majoria d'aquestes propostes són, més que nacionalistes, necessitats òbvies en un país normal i modern. Si és així (i ja no dic res si exposarem les polítiques econòmiques d'aquests anys, que ens han fet aconseguir les pitjors posicions de l'estat en qualsevol paràmetre que es considere), vostès estan d'acord amb nosaltres.

Creieu-me, resulta pertorbador, però ser nacionalista a Astúries consisteix fonamentalment a voler viure en la data de cada any que marca el calendari. Tan simple. Tan quasi impossible.

Juan Xosé Sánchez Vicente
President del PAS (Partíu Asturianista)